

**TYÖELÄMÄ- JA TASA-
ARVOVALIOKUNNAN LAUSUNTO
11/2006 vp**

Hallituksen esitys laeiksi ulkomaalaislain ja ulkomaalaisrekisteristä annetun lain 8 §:n muuttamisesta

Hallintovaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunta on 25 päivänä huhtikuuta 2006 lähettäessään hallituksen esityksen laeiksi ulkomaalaislain ja ulkomaalaisrekisteristä annetun lain 8 §:n muuttamisesta (HE 31/2006 vp) valmistelevasti käsiteltäväksi hallintovaliokuntaan samalla määrännyt, että työelämä- ja tasa-arvovaliokunnan on annettava asiasta lausunto hallintovaliokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- ylitarkastaja Jutta Gras, sisäasiainministeriö
- lähetystöneuvos Ilkka Rentola, ulkoasiainministeriö
- erikoissuunnittelija Eeva Vattulainen, työministeriö

- ylitarkastaja Heikki Huhtiniemi, Tietosuoja-valtuutetun toimisto
- vähemmistövaltuutettu Rainer Hiltunen
- ylitarkastaja Hanna Helinko, Ulkomaalaisvirasto
- Pakolais- ja maahanmuuttotyön päällikkö Leena-Kaisa Åberg, Suomen Punainen Risti
- suunnittelija Taina Martiskainen, Lastensuojelun Keskusliitto
- johtaja Leena Markkanen, Kyläsaaren vastaanottokeskus
- vanhempi lakimies, varatuomari Kirsi Hytinen, Pakolaisneuvonta ry.

Lisäksi kirjallisen lausunnon ovat antaneet Rajavartiolaitos ja johtaja Pekka Nuutinen Metsälän vastaanottokeskuksesta.

HALLITUKSEN ESITYS

Ulkomaalaislakiin ehdotetaan lisättäväksi säännös Ulkomaalaisviraston, poliisin ja rajavartiolaitoksen oikeudesta saada pyynnöstään ilman huoltajaa olevaa alaikäistä turvapaikanhakijaa ja hänen perheenjäseniään koskevia tietoja vastaanottokeskuksesta sekä säännös ilman huoltajaa olevan alaikäisen turvapaikanhakijan van-

hemman tai muun hänen tosiasiallisesta huollostaan vastanneen henkilön jäljittämisestä.

Ulkomaalaisrekisteristä annettuun lakiin ehdotetaan lisättäväksi säännös rekisterinpitäjän oikeudesta saada tietoja vastaanottokeskuksesta.

Lait ehdotetaan tulemaan voimaan ensi tilassa.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Perustelut

Yleistä

Valiokunta on käsitellyt asiaa oman toimialansa osalta. Koska esitys on erikseen tutkittavana perustuslakivaliokunnassa, valiokunta ottaa kantaa säännösten täsmällisyyteen ja tarkkarajaisuuteen vain siltä osin kuin sillä on vaikutusta vastaanottokeskuksen henkilökunnan asemaan ja tehtäviin.

Valiokunta on kotouttamislaista keväällä 2005 antamassaan lausunnossa (TyVL 3/2005 vp) kiinnittänyt huomiota siihen, että Suomesta katoaa vuosittain suuri joukko alaikäisiä turvapaikanhakijoita eikä viranomaisilla ole tietoa siitä, mihin he täältä päätyvät. Valiokunta piti tätä erittäin huolestuttavana ja katsoi, että tähän tulee tavalla tai toisella voida puuttua. Mahdollista on, että jotkut lapsista joutuvat ihmisoikeusloukkausten ja erilaisen hyväksikäytön kohteiksi. Valiokunta toistaa tätä koskevan näkemyksensä ja kiirehtii toimenpiteitä, joilla eri maiden viranomaisten välistä tietojen vaihtoa tehostetaan niin, että tieto lapsen uudesta olinpaikasta saadaan ja voidaan tarvittaessa ryhtyä toimenpiteisiin lapsen saamiseksi takaisin Suomeen.

Viranomaisten tiedonsaantioikeus

Ulkomaalaislakiin ehdotetaan lisättäväksi säännös Ulkomaalaisviraston, poliisin ja rajavartiolaitoksen oikeudesta saada pyynnöstään ilman huoltajaa olevaa alaikäistä turvapaikanhakijaa ja hänen perheenjäseniään koskevia tietoja vastaanottokeskukselta. Säännöksellä pyritään kehittämään viranomaisten välistä yhteistyötä. Tarkoitus on edistää lapsen edun toteutumista mahdollistamalla hänen tilanteensa nykyistä kokonaisvaltaisempi viranomaiskäsitely ja päätöksenteon perustaminen kaikkiin tiedossa oleviin tosiseikkoihin.

Valiokunta pitää lakiehdotuksen tavoitetta viranomaisten välisen tietojenvaihdon edistämi-

sestä tärkeänä ja katsoo, että oikeat tiedot luovat luotettavan pohjan lapsen edun mukaiselle ratkaisulle. Asiantuntijakuulemisen yhteydessä on kuitenkin tullut esiin erilaisia näkemyksiä siitä, helpottaisiko lakiehdotus oikeiden tietojen saamista viranomaisten käyttöön ja millaisia vaikutuksia tietojenantovelvollisuudesta vastaanottokeskusten henkilökunnan työhön olisi.

Käsitys viranomaisista ja heidän toiminnastaan voi olla lapsen kotimaassa aivan toinen kuin Suomessa. Useimmat lapset tulevat maista, joissa ihmisoikeuksia loukataan vakavasti. Valiokunta pitää tärkeänä, että pohdittaessa lasten joutumista tai lähettämistä matkaan ja lapsen suhdetta viranomaisiin otetaan huomioon ne olosuhteet, joista lapset tulevat. Suomeen tulleiden lasten yleisimmät lähtömaat ovat viime vuosina olleet Somalia, Afganistan, Irak, Angola ja Kongo. Suomeen on tullut alaikäisiä turvapaikanhakijoita yksin 110 vuonna 2003 ja 140 vuonna 2004.

Vuonna 2005 Suomeen saapui ilman huoltajaa 220 alaikäistä turvapaikanhakijaa. Näistä 44 käännytettiin toiseen jäsenmaahan ns. Dublin-tapauksina. Verrattaessa käännytettyjen Suomessa antamia tietoja muussa jäsenmaassa annettuihin tietoihin ilmeni, että 34 oli aiemmin ilmoittanut olevansa täysi-ikäisiä.

Ihmisen iän määrittäminen luotettavasti on vaikeaa, joten pääasiallisesti joudutaan luottamaan niihin tietoihin, joita asianomainen iästään antaa. Se, että osa täysi-ikäisistä turvapaikanhakijoista ilmoittaa olevansa alaikäisiä päättökseen alaikäisiä koskevien menettelyjen piiriin, on ongelmallista ja saattaa johtaa oikeasti hädänalaisten lasten aseman huononemiseen.

Vaikutukset lapsen suhteeseen työntekijöihin

Lakiehdotuksella pyritään siihen, että vastaanottokeskusten työntekijöiden tiedot lapsesta ja hänen perheenjäsenistään olisivat turvapaikkahakemusta käsittelevien viranomaisten käytössä päätöksiä tehtäessä. Lapsen työntekijää kohtaan tuntema luottamus on ollut keskeinen syy siihen, että työntekijä on voinut tietoja saada.

Luottamuksen syntymiseen ovat vaikuttaneet työntekijöiden ammattietiikka ja kotiuttamislain mukainen vaitiolovelvollisuus. Lakiehdotuksella tämä vaitiolovelvollisuus väistyisi.

Lakiehdotuksen mukaan vastaanottokeskukseen tulevalle lapselle tulee kertoa, että häntä koskevia tietoja voidaan hänen suostumuksetta antaa Ulkomaalaisvirastolle, rajavartiolaitokselle tai poliisille. Vaarana on, että tämän seurauksena lapsi ei luota vastaanottokeskuksen työntekijöihin ja pyrkii hoitamaan yhteydenotot omaisiinsa ilman heidän apuaan. Luottamuksen puuttuessa työntekijöiden mahdollisuudet saada lakiehdotuksella tavoiteltuja tietoja voivat vähentyä ja lapsi voi altistua häntä hyväksikäyttävälle henkilölle pyrkiessään hoitamaan yhteydenottojaan ilman työntekijöiden apua.

Lapsen psyykkisen kehityksen kannalta luottamuksellisen hoitosuhteen puuttumisella voi olla hyvinkin vakavia vaikutuksia. Lapsen oloihin kotimaassa ja pitkään matkaan sieltä Suomeen on voinut sisältyä monenlaisia traumaattisia piirteitä. Lapsen nimi, ikä ja perhetiedot on voitu syystä tai toisesta muuttaa ja hänelle hankkia väärä passi tai muu henkilöllisyystodistus. Hänen matkaansa ovat voineet olla järjestämässä ihmissalakuljetusta hoitavat henkilöt tai ryhmittymät. Lapsi on voitu vannottaa tai uhkailla salailemaan tai valehtelemaan.

Traumaattisia vaiheita kokeneen lapsen eheytyminen voi edellyttää, että hän uskaltaa luoda luottamuksellisen suhteen johonkin aikuiseen ja avautumalla tälle vapautua häntä painavasta salailun tai valehtelun taakasta. Tämä prosessi on usein hidas ja vaivalloinen. Se on kuitenkin lapsen psyykkisen ja fyysisen hyvinvoinnin ja lapsen elämänkulun kannalta elintärkeä. Valiokunta pitää lapsen edun toteutumisen kannalta ongelmallisena, jos lakiehdotuksen mukainen menettely vaikeuttaa lapsen kehityksen edellyttämän luottamuksellisen hoitosuhteen syntymistä.

Vaikutukset vastaanottokeskuksen henkilökunnan asemaan ja työhön

Vastaanottokeskus tai ryhmäkoti on turvapaikkaa hakevan koti turvapaikkaprosessin aikana.

Niiden henkilökunnan tehtäviin ei kuulu tietojen hankkiminen turvapaikkaprosessia varten. Lakiehdotuksessa tarkoitettu tietojenantovelvollisuus kohdistuisi sellaiseen tietoon, jota vastaanottokeskusten ja ryhmäkotien henkilöstö mahdollisesti saa keskustellessaan lapsen kanssa ja avustaessaan lasta puhelimen käytössä, kirjeen postittamisessa tai muussa yksityisasiassa. Lisäksi tietoja voidaan saada luottamuksellisissa keskusteluissa, joita lapsen kanssa käy lähihoitaja, terveydenhoitaja, sosiaalityöntekijä tai muu vastaanottokeskuksen tai ryhmäkodin henkilökuntaan kuuluva.

Valiokunta toteaa, että lapsen kertomat tiedot tulee jo nyt välittää asianomaisille viranomaisille, jos ne koskevat törkeitä rikoksia. Jos vastaanottokeskuksen henkilökuntaan kuuluva havaitsee esimerkiksi ihmiskaupan piirteitä, hän on velvollinen ilmoittamaan asiasta poliisille. Saadun selvityksen mukaan vastaanottokeskuksesta tehdään poliisille vuosittain joitakin ilmoituksia, jotka koskevat törkeisiin rikoksiin liittyviä tietoja. Valiokunta katsoo, että hallituksen esityksen tavoitteiden toteutumista voitaisiin edistää järjestämällä lisäkoulutusta vastaanottokeskusten henkilöstölle niin, että he harjaantuisivat tunnistamaan paremmin tällaiset tiedot ja tietäisivät, miten niitä havaitessa tulee menetellä.

Työntekijä voi myös kääntyä lapsen edustajan puoleen. Edustajalla on oikeus välittää tiedot lupaviranomaisille. Onkin mahdollista, että nykyiset "pehmeät" keinot tuottavat todellisuudessa enemmän tietoa viranomaisten käyttöön kuin lakiehdotuksen mukaiset menettelyt.

Valiokunta korostaa selkeiden säännösten ja menettelytapaohjeiden sekä henkilökunnan kouluttamisen merkitystä. On tärkeää, että työntekijät tietävät, mitkä tiedot ovat salassapidettäviä ja mihin tietoihin tietojenantovelvollisuus ulottuu. Henkilökunnan aseman kannalta on ongelmallista, että lakiehdotuksessa tietojenantovelvollisuuden laajuus on jätetty avoimeksi viittaamalla "muihin näihin verrattaviin tietoihin". Myös tietojen hankintaan ja oikeellisuuden varmistamiseen liittyy ongelmia.

Henkilötietojen käsittelyä koskeva keskeinen periaate on tietojen laatu- ja virheettömyysvaatimus. Lakiehdotuksessa tarkoitettussa tiedonhankinnassa tietojen paikkansapitävyyden varmistaminen olisi kuitenkin erittäin vaikeaa.

Esityksen perustelujen mukaan yhteydenpitoa koskevien tietojen hankinnassa olisi toimitettava niin, ettei syyllistytä perustuslain 10 §:ssä tarkoitettun yksityiselämän suojan ja luottamuksellisen viestin suojan rikkomiseen, rikoslain 38 luvussa säädetyn viestintäsalaisuuden loukkamiseen tai rikoslain 24 luvussa tarkoitettuun salakatseluun tai salakuunteluun. Käytännössä rajan vetäminen sen suhteen, milloin tieto on saatu yksityisyyden suojaksi säädettyjen normien vastaisesti, voi kuitenkin olla hankalaa ja vastaanottokeskuksen henkilökunnan asema muodostua ongelmalliseksi.

Lakiehdotuksen mukaan alaikäiselle määrättylle edustajalle on ilmoitettava tietojen luovuttamisesta. Lakiehdotuksessa ei kuitenkaan säädetä edustajan mielipiteen kuulemisesta tai huomioon ottamisesta. Edustajan tehtävänä on lapsen puhevallan käyttäminen lapsen henkilöä ja varallisuutta koskevista asioista. Turvapaikkamenettelyssä edustajan tehtävänä on edustaa lasta ja käyttää hänen puhevaltaansa. Edustaja on avainasemassa siinä, että lasta kuullaan hänen ikänsä ja kehitystasonsa huomioon ottavalla tavalla. Valiokunta korostaa edustajien merkitystä pyrittäessä huolehtimaan lapsen edun toteutumisesta ja pitää tärkeänä, että edustajille järjestetään tarvittavaa koulutusta heidän asian- tunteuksensa kehittämiseksi.

Lapsen vanhempien jäljittäminen

Lakiehdotuksen säännöksillä lapsen vanhempien jäljittämisestä pantaisiin täytäntöön pakolaisen määritelmädirektiivin ja turvapaikanhakijoiden vastaanottoa koskevan direktiivin säännökset. Jäljittämisestä olisi vastuussa Ulkomaa- laisvirasto.

YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksen ja pakolaislasten kohtelusta annettujen menettelyohjeiden mukaisesti lapsella on oikeus siihen, että häntä tuetaan saamaan yhteys vanhempiinsa.

Valtioiden tulee jäljittää lapsen perheenjäseniä, jotta saataisiin perheenyhdistämisen kannalta tärkeitä tietoja. Turvapaikanhakijoiden vastaanottoa koskevan direktiivin (2003/9/EY) mukaan jäsenvaltioiden on pyrittävä ilman huoltajaa tulevan alaikäisen edun suojelemiseksi jäljittämään hänen perheenjäsenensä mahdollisimman nopeasti. Jos alaikäisen tai hänen läheisten sukulaisensa elämä tai koskemattomuus saattaa olla uhattuna, varsinkin jos sukulaiset ovat jääneet lähtömaahan, on huolellisesti varmistettava, että kyseisiä henkilöitä koskevien tietojen keruu, käsittely ja välittäminen tapahtuu luottamuksellisesti, jottei heidän turvallisuuttaan vaaranneta.

Valiokunta katsoo, että lapsen vanhempien ja hänen tosiasiallisesta huollostaan vastanneiden henkilöiden jäljittäminen on tärkeää ja palvelee yleensä lapsen etua. Jäljittämisessä on kuitenkin välttämätöntä noudattaa asianmukaista varovaisuutta, jotta sillä ei vaaranneta lapsen omia. Valiokunta pitää tärkeänä, että jäljittämisessä otetaan huomioon Eduskunnan oikeusasiamiehen ratkaisussaan (1410/2000) korostamat periaatteet, joiden mukaan Suomen viranomaiset eivät saa olla yhteydessä turvapaikanhakijan kotimaan viranomaisiin tai muutoin suorittaa selvityksiä siten, että paikalliset viranomaiset tulevat niistä tietoisiksi.

Monet valiokunnan kuulemat asiantuntijat ovat ymmärtäneet, että lakiehdotuksen tavoitteena on palauttaa aiempaa useampi yksin turvapaikkaa hakenut lapsi koti- tai lähtömaahansa, vaikka tällaista tavoitetta ei esityksessä mainita. Valiokunta painottaa, että jäljittämisellä saadut tiedot eivät saa automaattisesti johtaa lapsen palauttamiseen, vaan palautusta harkittaessa tulee erityistä huomiota kiinnittää lapsen edun arvioimiseen.

Lapsen edun turvaamiseksi tarvittaisiin säännökset siitä, millaisiin olosuhteisiin lapsi voidaan palauttaa ja miten palautustilanteissa on meneteltävä. Valiokunnan käsityksen mukaan yksin tullut alaikäinen lapsi voidaan palauttaa vain, jos hänen asianmukainen vastaanottonsa on varmistettu ja vastaanottajina ovat lapsen vanhemmat tai läheiset, jotka kykenevät tarjoa-

maan lapselle riittävää suojelua ja huolenpitoa. Palauttamispäätöstä tehtäessä tulee erityisesti varmistaa, että lapsi ei joudu häntä hyväksikäyttäjien tai hänet myyneiden ihmisten luo. Valiokunta pitää tärkeänä, että selvitetään, miten lasta saattavat poliisit voisivat varmistua lapsen vastaanottajien henkilöllisyydestä ja niistä olosuhteista, joihin lapsi palautetaan.

Ulkomaalaisvirasto on viime aikoina saanut kiitosta siitä, että lasten hakemusten käsittelyajat ovat merkittävästi lyhentyneet. Valiokunta pitää tärkeänä, etteivät lasten hakemusten käsittelyajat pitene jäljittämisen seurauksena.

Perheenjäsenten jäljittämistä hoitaa pyydettyäessä Suomen Punainen Risti luottamuksellisesti Kansainvälisen Punaisen Ristin palvelun avulla. Viranomaisista riippumattomalla järjestelmällä saattaa olla viranomaisia paremmat mahdollisuudet onnistua jäljittämistehtävässä kriisialueilla. Valiokunta pitää tärkeänä, että myös jatkossa kaikille lapsille kerrotaan heidän mahdollisuudestaan käyttää Punaisen Ristin palvelua.

Lapsen edun turvaaminen

Valiokunta korostaa, että lapsen etu tulee aina arvioida yksilöllisesti. Lapsen tilanne ja olosuhteet vaihtelevat suuresti. Aina ei voida katsoa, että yhteydenpito vanhempiin olisi lapsen edun mukaista. Suomalaisessa lastensuojelussakin joudutaan joskus rajoittamaan yhteydenpitoa vanhempiin, vaikka lastensuojelulain selkeä yleisperiaate on tukea perheen yhtenäisyyttä ja lapsen oikeutta pitää yhteyttä vanhempiinsa.

Turvapaikanhakijalapsilla voi olla perusteltu ja syitä vaikenemiseen perheenjäsenistään. Usein lapsi pelkää omaistensa puolesta. Tärkeää on, että lapsen oma mielipide otetaan asiassa huomioon. Lapsella voi olla hyvä syy siihen, että hän ei halua saada yhteyttä vanhempiinsa. Syyinä voi olla esimerkiksi kunniaväkivallan uhka tai se, että vanhemmat ovat hyväksyneet lapsen hyväksikäytön tai jopa myyneet hänet.

Hallituksen esitystä valmistelleen työryhmän ehdotuksessa todettiin, että lakiehdotuksella

pyritään löytämään tasapaino yksittäisen lapsen edun turvaamisen ja ehdotetun järjestelyn ennaltaehkäisevän vaikutuksen välillä. Hallituksen esityksen perustelujen mukaan "pitemmällä tähtäimellä esityksellä lienee vaikutusta myös lasten hyväksikäytön vähenemiseen pyrkimyksissä parempiin elinolosuhteisiin". Lapsen etua ei valiokunnan käsityksen mukaan voida käsitellä tällä tavoin kollektiivisesti, vaan kyseessä tulee aina olla yksilökohtainen harkinta kyseisen lapsen edusta. Valiokunta katsoo, että yksittäisen lapsen oikeuksia ei voida kaventaa sillä perusteella, että näin oletetaan ehkäistävän vastaavallaisia tapauksia tulevaisuudessa.

Valiokunta kiinnitti edellä mainitussa lausunnossaan (TyVL 3/2005 vp) huomiota ilman huoltajaa tulevien ns. ankkurilasten tilanteeseen ja piti vain harvoissa tilanteissa lapsen edun kannalta perusteltuna lapsen lähettämistä yksin toiseen maahan. Valiokunta toistaa näkemyksensä, jonka mukaan tällaiseen lapsen edun kannalta kyseenalaiseen toimintaan ei tule rohkaista, ja kiirehtii toimenpiteitä EU:n yhteisen turvapaikapolitiikan kehittämiseksi siten, että kansainvälisellä yhteistyöllä tiedotettaisiin kriisialueille ja muille turvapaikanhakijoiden lähtöalueille perheen yhdistämisen tulevan tällaisissa tilanteissa vain harvoin kyseeseen turvapaikkamaasaa.

Valiokunta korostaa viranomaisen yhteistyötä pyrittäessä lapsen edun mukaisiin ratkaisuihin. Valiokunta pitää tärkeänä, että lapsen edun arvioimiseen liittyvää asiantuntemusta lisätään lapsia koskevien turvapaikkahakemusten käsittelyyn. Valiokunta painottaa ratkaisujen perustelemisen merkitystä. Pelkkä viittaus lapsen etuun ei riitä, vaan päätöksiin tulee kirjata, miten ratkaisun katsotaan toteuttavan lapsen etua juuri kyseisessä tapauksessa.

Lausunto

Lausuntonaan työelämä- ja tasa-arvovaliokunta esittää,

että hallintovaliokunta ottaa huomioon, mitä edellä on esitetty.

TyVL 11/2006 vp — HE 31/2006 vp

Helsingissä 2 päivänä kesäkuuta 2006

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj.	Jukka Gustafsson /sd	Markus Mustajärvi /vas
vpj.	Anne Holmlund /kok	Leena Rauhala /kd
jäs.	Susanna Haapoja /kesk	Jukka Roos /sd
	Roger Jansson /r	Tero Rönni /sd
	Anneli Kiljunen /sd	Kimmo Tiilikainen /kesk
	Esa Lahtela /sd	Jaana Ylä-Mononen /kesk (osittain).
	Riikka Moilanen-Savolainen /kesk	

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Ritva Bäckström.

ERIÄVÄ MIELIPIDE

Perustelut

Lakiehdotuksessa säädetään Ulkomaalaisviraston, poliisin ja rajavartiolaitoksen oikeudesta saada pyynnöstään ilman huoltajaa olevaa alaikäistä turvapaikanhakijaa ja hänen perheenjäseniään koskevia tietoja vastaanottokeskukselta. Valiokunnan lausunnossa on epäilty monin perustein sitä, auttaisiko säännös oikeiden tietojen saamisessa turvapaikkapäätöksenteon pohjaksi. Päinvastoin kaikki tosiseikat näyttävät viittaavan siihen, että lakiehdotuksella saadaan monin tavoin aikaan enemmän vahinkoa kuin hyötyä. Valiokunnan enemmistö ei ole kuitenkaan rohjennut tehdä tästä ainoaa loogista johtopäätöstä eli ehdottaa hallintovaliokunnalle lakiehdotusten hylkäämistä.

Hallituksen esityksellä väitetään edistettävän lapsen etua. Kuten valiokunnan lausunnossa todetaan, lakiehdotuksella voidaan kuitenkin tehdä lapselle suurta vahinkoa estämällä luottamuksellisen hoitosuhteen syntyminen ja altistamalla lapsi vastaanottokeskuksen ulkopuolisten henkilöiden lapseen kohdistamalle hyväksikäytölle.

Nykyisin vastaanottokeskukseen tulevalle lapselle kerrotaan työntekijöiden vaitiolovelvollisuudesta ja häntä rohkaistaan luottamaan hoitajiinsa. Lakiehdotuksen mukaan uhkaa kuitenkin syntyä tilanne, jossa kaikkea sanottua tai muuten työntekijöiden tietoon tullutta voitaisiin käyttää pahimmillaan lapsen edun vastaisesti. Lapsi ei siis enää voisi luottaa hoitajiinsa eikä kertoa heille itseään tai perhettään koskevia tietoja. Mahdolliset yhteydenotot omaisiinsa hänen täytyisi pyrkiä hoitamaan ilman vastaanottokeskuksen työntekijöiden apua. Näin ollen työntekijät eivät saisi lakiehdotuksella tavoiteltuja tietoja eivätkä voisi välittää niitä eteenpäin. Lakiehdotus kääntyy siis omia tavoitteitaan vastaan, koska vastaanottokeskusten ja niiden työntekijöiden työn luonne muuttuisi oleellisesti.

Ongelmallisinta lakiehdotuksessa on luottamuksellisen hoitosuhteen syntymisen vaarantu-

minen ja tästä aiheutuvat vaikutukset lapsen fyysiseen ja psyykkiseen terveyteen. Lapsen olot kotimaassa ja pitkä matka Suomeen on voinut sisältää uskomattoman traumaattisia piirteitä. Jotta lapsi on päässyt pois kotimaastaan ja monien rajojen yli, on lapsen nimi, ikä ja perhetiedot voitu joutua muuttamaan ja hänelle hankimaan väärä passi tai muu henkilöllisyystodistus. Hänen matkaansa ovat voineet olla järjestämissä erilaiset ihmisalakuljetusta hoitavat tahot. Lasta on kenties vannotettu vaikenemaan tai valehtelemaan taustaansa ja matkaansa liittyvistä seikoista. Lapsi voi pelätä läheistensä puolesta, jos hän kertoo taustastaan ja matkastaan viranomaisille. Käsitys viranomaisista ja heidän oikeudenmukaisuudestaan voi olla lapsen kotimaassa aivan toinen kuin Suomessa.

Valiokunnan lausunnossa todetaan, että traumaattisia vaiheita kokeneen lapsen eheytyminen edellyttää luottamuksellista suhdetta johonkin aikuiseen ja vapautumista häntä painavasta valehtelun taakasta. Tämä prosessi on usein hidas ja vaivalloinen. Se on kuitenkin lapsen psyykkisen ja fyysisen hyvinvoinnin ja lapsen elämänsä kannalta elintärkeää.

Ehdotusta on perusteltu sillä, että se vähentäisi ns. ankkurilasten tuloa Suomeen. Asiantuntijat ovat leimanneet termin käytön asenteelliseksi ja todenneet, että perheiden syyt lähettää lapsi pois maasta ovat moninaiset ja niiden ymmärtäminen tuntematta perheen ja alueen tilannetta on vaikeaa. Sinänsä on luonnollista, että vanhemmat pyrkivät järjestämään lapsilleen pääsyn turvaan silloinkin, kun he itse eivät voi lähteä. Näin ovat tehneet vanhemmat kautta aikojen — joskus perusteet on yhä helppo ymmärtää ja hyväksyä, joskus ne osoittautuvat jälkeensä kysymyksenalaisemmiksi. Esimerkkeinä voidaan mainita toisen maailmasodan ajoilta kiistatta hengenvaarassa olleet juutalaislapset ja Suomesta lähetetyt sotalapset, joiden lähettämisen oikeutuksesta käydään edelleen kiistaa.

Oltiinpa ns. ankkurilapsi-ongelmatiikan olemassaolosta mitä mieltä tahansa, lapsen etua tulee aina tarkastella yksilökohtaisesti. Näin ollen lakiehdotuksen logiikka, jonka mukaan tekemällä joistakin lapsista esimerkkitapauksia ja lähettämällä heidät takaisin kotimaahansa estettäisiin uusien lapsien lähettäminen, on pait-si toimimaton myös lapsen edun yksilöllisen tutkinnan vaarantavana tuomittava.

Lakiehdotuksessa vaarannetaan kaikkein heikoimpien ja puolustuskyvyttömimpien eli yksintulevien alaikäisten turvapaikanhakijoiden ase-

ma. Tämä ei ole oikeusvaltion arvon mukaista toimintaa. Viranomaisten turhautuminen ja heidän välisensä reviiritäistelu ei riitä perusteeksi näin periaatteellisten muutosten tekemiselle ulkomaalaislakiin.

Eriävä mielipide

Edellä olevan perusteella katson,

että valiokunnan olisi tullut ehdottaa hallintovaliokunnalle lakiehdotusten hylkäämistä.

Helsingissä 2 päivänä kesäkuuta 2006

Markus Mustajärvi /vas